

Світлана Цуприк, аспірантка кафедри педагогіки

Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

АНАЛІЗ РОБОТИ СТУДЕНТІВ У ПРИШКІЛЬНОМУ ТАБОРІ “ВЕСЕЛКА”

У статті здійснено аналіз роботи студентів у пришкільному таборі “Веселка”. За основу аналізу взято когнітивний, особистісний, мотиваційний та діяльнісний критерії. Виявлено, що більшість студентів мають середній рівень готовності до педагогічної діяльності, оскільки працюють за аналогією, керуючись адаптаційною реактивною поведінкою. Автор вказує на поширені труднощі, з якими зустрічаються практиканти, та зазначає причини їх виникнення.

Постановка проблеми. Суттєву роль у системі професійної підготовки майбутнього вчителя відіграє педагогічна практика. Серед її різноманітних видів у педагогічних ВНЗ чільне місце належить позашкільній. Саме вона стає для студента першою спробою самостійної педагогічної діяльності. На особистому досвіді студент-практикант має змогу переконалися у правильності вибору професії, у необхідності самопізнання, самоосвіти і самовдосконалення. У результаті виникають сприятливі умови для розширення, поглиблення і закріплення професійно-педагогічних знань; формування комунікативних, перцептивних, організаторських здібностей майбутнього учителя; набуття якостей, які характеризують професійну компетентність і визначають рівень готовності до педагогічної діяльності. У процесі практичної діяльності удосконалюються уміння та навички з методики виховної роботи з дітьми в умовах літніх канікул; набувається досвід самостійної організації життя та діяльності тимчасового дитячого колективу; формується стійкий інтерес та повага до професії педагога; вироблення творчого, дослідницького підходу до педагогічної діяльності.

Важко не погодитись з думкою А.А. Вербицького, що перехід від навчання до практики є складним процесом трансформації навчальної діяльності в професійну, що перетворює знання з предмета навчальної діяльності на засіб регуляції професійної діяльності, один вид діяльності на інший та змінює соціальну позицію [1, 32].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема підготовки студентів до роботи з дітьми в оздоровчих установах розглядалася у психолого-педагогічній літературі досить різнобічно: психологічні проблеми професійної підготовки майбутніх учителів (О.П. Яковліва, Т.С. Яценко); методичний аспект підготовки до роботи з дітьми в літній період (М.Є. Сисоєва, О.В. Сто-

ляренко, С.А. Шмаков); формування у студентів педагогічних здібностей для роботи з дітьми в літній період (А.Г. Кіріпчак, С.В. Кульневич, В.М. Ліщинський, А.Н. Лутошкін, Р.С. Немов, В.М. Оржеховська, О.І. Пилипенко); підготовка студентів до спортивно-оздоровчої роботи в дитячих таборах відпочинку (В.В. Майборода, В.В. Лях, М.Г. Фрідман); форми організації та методика проведення дозвілля підлітків (Г.М. Аксельруд, В.Г. Війт, Є.Г. Козловський, Б.В. Купріянова, К.А. Паломіс, В.В. Петрусинський, М.І. Рожков, Р.Р. Соболевський); соціально-психологічна підготовка вчителя до роботи з важковиховуваними дітьми в літній період (З.Г. Зайцева, Є.І. Рогов, Н.Б. Хамська, І.Л. Холковська, Т.С. Яценко). Підготовку майбутніх учителів до організації дозвілля аналізували такі науковці, як Ю.О. Бардашевська, О.Б. Голік, Л.В. Заремба, Н.В. Яременко.

Формулювання цілей статті. У період практики студенти зустрічаються з труднощами, пов'язаними з нестачею знань та відповідних умінь організації роботи з дітьми, з відсутністю розуміння та допомоги з боку педагогічних колективів. Часто успішній практичній роботі заважає недостатній рівень розвитку мотивів професійного зростання та самовдосконалення, відсутній інтерес до науково-педагогічної літератури та потреба в систематичному поповненні наявних теоретичних знань, практичних умінь.

Все вищезазначене зумовлює теоретико-практичну дослідницьку роботу щодо вдосконалення методики підготовки студентів до роботи у сфері дозвілля. А.М. Дружинін зовнішню діяльність особистості поділяє на адаптивну поведінку та перетворення. Адаптивну поведінку він розглядає у двох напрямках: реактивна (реакція на зміни) та цілеспрямована діяльність. Продуктивна ж діяльність, на його думку, полягає у одному з видів

перетворення (творчість або руйнування) [2, 138].

Щоб визначити, який рівень готовності до продуктивної педагогічної діяльності мають студенти, нами проводилось спостереження за їхньою роботою у пришкільному таборі з денним перебуванням для учнів 1 – 7 класів “Веселка” НВК загальноосвітньої школи I – III ступенів – гімназії №23 м. Вінниця з 18 червня до 5 липня 2008 року.

Виклад основного матеріалу. У “Примірному положенні про оздоровчий табір (містечко, комплекс) для дітей, підлітків та учнівської молоді” (п.1.1.) зазначено, що “оздоровчий табір (заміський, профільний, праці та відпочинку, санаторного типу, з денним перебуванням тощо) є позашкільним оздоровчо-виховним закладом і створюється при наявності відповідної матеріально-технічної бази, педагогічних та інших кадрів з метою організації змістовного дозвілля і відпочинку, зміцнення здоров’я, задоволення інтересів і духовних запитів дітей, підлітків і учнівської молоді” [5, 19].

Згідно з п. 2.6. “Положення про дитячий оздоровчий табір із денним перебуванням” [3, 61], адміністрацією табору визначено його мету: організація оздоровлення дітей і розвиток творчих здібностей та інтересів школярів, організація змістовного і безпечного дозвілля дітей під час канікул.

У пришкільному таборі “Веселка” літню педагогічну практику проходили 14 студентів ВДПУ, серед яких 8 студентів з інституту математики, фізики та технологічної освіти, 4 – з інституту іноземних мов, 1 – з інституту педагогіки та психології, 1 – з музично-педагогічного факультету.

У кожному з восьми загонів налічувалося по 16 – 20 дітей одного віку, працювали по два студенти та два вихователі, якими були вчителі цієї ж школи. В обов’язки студентів протягом робочого дня (з 8.30 до 17.00 год.) входила виховна робота з дітьми: підготовка та проведення колективних творчих справ, загальнотабірних масових заходів, активна участь у різноманітних конкурсах, залучення загону до табірних змагань, щоденна організація загонів справ, спілкування з батьками (особливо першокласників, оскільки батьки їх приводили в табір і забирали додому).

П.5.1. названого Положення стверджує, що “працівники оздоровчого табору в межах покладених на них обов’язків несуть персональну відповідальність за безпеку життя і здоров’я дітей, які відпочивають і оздоровляються у дитячому закладі” [3, 61].

Практикантам потрібно було допомагати в організації роботи гуртків, які діти відвідували за

розкладом усім загonom. Працювали у таборі такі гуртки, як театральний, “Умілі руки”, “Люби і знай свій рідний край”, “Подоланочка” (танцювальний), “Пізнай себе” (психологічне розвантаження), “Пісенний вернісаж”, “Олімпієць” (спортивний).

Крім того, студенти зобов’язані навчати дітей законів табору і самі дотримуватись їх: закон часу – закон точності, не запізнюватись; закон правої руки – дотримуватись тиші; закон зелені – берегти природу; закон території – не заважати роботі інших загонів; закон пісні – вивчити якомога більше пісень; закон ввічливості – проявляти ввічливе ставлення до дорослих та дітей; закон дружби – один за всіх і всі за одного.

Для виявлення стану готовності студентів до роботи в літніх оздоровчих таборах ми користувалися такими критеріями:

1) когнітивний (комплекс психолого-педагогічних, методичних та спеціальних знань, необхідних для роботи в літніх оздоровчих таборах);

2) особистісний (спрямованість особистості, її психологічні особливості та професійно важливі якості);

3) мотиваційний (сукупність мотивів: соціальні, педагогічні, особистісного розвитку; пробудження у студентів інтересу до виховної роботи з дітьми в літньому таборі, осмислення необхідності професійної діяльності, усвідомлення цінностей);

4) діяльнісний (сукупність умінь і навичок організації виховної роботи в оздоровчих таборах, майстерність у використанні певного багажу спеціальних знань).

Названі критерії тісно взаємопов’язані, і тому в практичній діяльності студентів важко визначити яскраву вираженість одного з них. Але користуючись ними спробуємо проаналізувати результати спостереження за роботою студентів.

Когнітивний критерій. Не всі практиканти вміють у своїй роботі враховувати вікові особливості дітей, особливо першокласників, оскільки зорієнтовані на професійну діяльність з дітьми старшого віку. Так, наприклад, дали дітям семи років завдання скласти якомога більше слів зі слова “математика” чи примушували їх стрибати на скакалці, чого вони ще не вміють робити. Інколи такі завдання дітям доводилося виконувати у вигляді змагань між першим і восьмим класом, після чого малята розчаровувались у своїх здібностях, а студенти у всій ефективності педагогічної діяльності та у власних здібностях, не розуміючи справжньої на те причини.

У дощову погоду вихователі не знали, чим зайняти дітей, які, щоб не сумувати, бігали в класах так, що один навіть голову розбив об парту, а під

час відпочинку на березі річки замість того, щоб проводити цікаве дозвілля, вихователі, граючи між собою у заборонені ігри, раз по раз виголосили до дітей: туди не йдіть, звідти злізьте. Причиною такої ситуації може бути слабка методична підготовка та невідповідність віку дітей накопичених вихователями ігор, вікторин, змагань чи відсутність вміння користуватись наявним матеріалом.

Вихователька Наталя Ф. не сподівалася, що діти четвертого класу не вміють імпровізувати, тому не підготувала дівчинку зі свого загону до реклами поробок на табірному ярмарку, і як наслідок, загін втратив бали.

Під час практики студенти здобувають досвід самостійної діяльності на основі отриманих знань. У діяльності важливим є не те, що в особистості є внутрішня організація знань, а можливість їх застосування. Тому О.І. Пометун, підтримуючи думку дослідників, що знання потрібно змінювати на досвід, рекомендує відмовитися не від знань взагалі, а від “знань про всяк випадок”, тобто перейти до іншого розуміння того, що є “знання як такі” [4, 21]. Знання про роботу з дітьми в літньому таборі прокладають правильну дорогу до закріплення вмінь та навичок.

Діяльність та засвоєння знань, умінь і навичок складається з конкретних дій, операцій. Розмірковуючи над їх виконанням, усвідомлюючи потребу в них та оцінюючи їх важливість для себе і для суспільства, людина тим самим розвиває компетентність у тій чи іншій сфері, що включає не тільки когнітивний і операційно-технологічний складники, а й мотиваційний, етичний, соціальний та поведінковий, містить результати навчання (знання й уміння), систему ціннісних орієнтацій, звички, які формуються у процесі навчання [4, 21].

Особистісний критерій. У перший робочий день Віталій К. прийшов за 40 хвилин до початку робочого дня. На запитання “Чому так рано?” відповів: “Я так переживаю, я так боюсь дітей” – це свідчення відповідальності студента за доручену справу та страх перед невідомим, відсутність досвіду та впевненості у власних силах. Спостереження показали, що Віталій став хорошим педагогом для дітей шостого класу.

Неуважність та невідповідальність вихователів наносить шкоду не лише їх авторитету серед дітей, а й успішній діяльності всього дитячого колективу. Наталя Ф. не звернула уваги на те, що “закон території” у пришкольньому таборі розшифровується інакше (не заважати роботі інших загонів), ніж у стаціонарному (не залишати територію табору). У результаті вихователька в перший же день цей закон неправильно пояснила дітям.

Звісно, вони його не дотримувалися по-справжньому, до того ж у змаганнях між загонами втратили один бал за неправильне пояснення. Після цього студентці довелося виправдовуватись перед четвертокласниками, щоб надалі встановити довірливі стосунки.

В екологічному конкурсі поробок “Зроби планету зеленою” Даша М. підказала дітям свого загону дуже гарні ідеї з глибоким виховним змістом. Зроблені ними поробки примусили багатьох дітей задуматись над тим, як недбалою поведінкою можна легко зіпсувати навколишнє середовище. Це свідчить про ціннісні орієнтації виховательки.

Труднощі імпровізації супроводжували багатьох студентів. Яскраво це було видно в конкурсі серед вихователів “Показуха”, де потрібно було швидко, без роздумів, інсценізувати пісню, пантомімою показати дітям задані прості слова (чайник, книжка), щоб ті могли відгадати.

Справжнім відкриттям для практикантів стало те, що стабільність позитивного психічного стану у професійній діяльності досягається за рахунок максимальних вольових зусиль, спрямованих на подолання внутрішніх і зовнішніх перешкод. Після сильних психічних та фізичних навантажень перших днів студенти знесилювалися і морально, відчували повну спустошеність. Так, студент Олександр Р. на другий день роботи табору заявив: “З ніг падаю, вимотався. Тяжка це робота, треба багато бігати”, а на п'ятий день додав: “Ні, я вчителем працювати точно не буду”. На запитання “Як настрої?” Даша М. на третій день усміхнено відповіла: “У мене поганого настрою не буває і енергії завжди повно!”, а на п'ятий день її думка змінилася: “Який там настрої? Ледве ноги тягну від перевтоми”.

У формуванні професійно-педагогічної спрямованості особистості студентів варто, на думку В.О. Слатньоніна, врахувати вимоги педагогічної діяльності до особливостей нейродинаміки і перш за все до сили нервової системи стосовно збудження, до врівноваженості нервових процесів за силою і одночасно за їх динамічністю.

Високі вимоги до сили нервової системи, врівноваженості та динамічності нервових процесів зумовлені тим, що вчителю необхідно: володіти великою працездатністю; витримувати дії сильних подразників і вміти концентрувати свою увагу; завжди бути активним, бадьорим, зберігати протягом всього робочого часу загальний та емоційний тонус; бути здатним швидко відновлювати сили; бути стриманим в ситуаціях, що стимулюють інтенсивне збудження; виявляти терпеливість, врівноваженість, зібраність; бути спокій-

ним в умовах, що постійно змінюються; вирізнятися чіткістю дикції, виразністю викладу думок, рівністю в динаміці почуттів, а також володіти високим темпом виконання роботи; приступати до розв’язання поставлених завдань “без розкачки”; швидко переключатися з одного виду діяльності на інший; бути здатним до експромту та проведення (у разі необхідності) занять без попередньої підготовки; швидко звикати до нової обстановки, встановлювати контакти, вільно почувати себе в колі незнайомих людей [6, 87].

Мотиваційний критерій. Дуже легко, як виявилось через чотири дні роботи, слабкомотивованим студентам втратити вогник педагогічної праці завдяки наріканням деяких вчителів, які замість відпустки змушені відпрацьовувати в таборі за мізерну доплату та “наглядати” за дітьми, які їм за цілий рік і так набридли. І, навпаки, активні вчителі своїм оптимізмом позитивно впливали на розвиток натхнення до роботи у практикантів.

Окремі студенти виявили повну пасивність та недбалість у роботі, через що втрачався інтерес і у дітей. Так, на конкурс веселих гримерів загін не виставив своїх представників, тому що Таня П. не змогла зацікавити дітей, і вони замість участі в конкурсі просиділи під деревом, втративши свої бали. Протилежний приклад: Яна С. настільки зацікавила дітей конкурсом індіанців, що вони радісно погодились іти вулицями міста повністю розфарбованими і переодягненими, хоча спочатку плакали від того, що не хотіли цього робити.

Більше труднощів доводилося долати тим студентам, у яких низький рівень мотивації і вони зацікавлені лише оцінкою. А особливість мотивації саме і полягає в тому, що особистість повинна знаходити задоволення не стільки в досягненні мети, скільки в самому процесі.

Діяльнісний критерій. Нелегко студентам було розв’язувати конфліктні ситуації, знаходити оптимальні способи досягнення миру і взаєморозуміння не лише між дітьми. Було очевидно, що практикантка Даша М. перемогла в конкурсі, а нагородили чомусь виховательку з іншого загону. З обуренням дітей із власного загону вона не знала, що вдіяти, оскільки бачила, що нагорода несправедлива, і розуміла, що перед дітьми обговорювали це буде нетактовно стосовно адміністрації табору.

Незважаючи на те, що на інструктивно-методичному зборі в університеті під час свята акторської майстерності “Світ театр, а ми в ньому актори” демонструвалася інсценізація казки, підготовлена самими ж студентами, на практиці

це завдання стало для більшості непосильним. На допомогу студентам довелося приходити вчителям, які в більшості випадків взяли на себе не лише підготовку сценарію, а й неодноразові репетиції з дітьми. Студенти ж часто були лише спостерігачами чи, в кращому випадку, виконували часткові доручення.

Найбільшого успіху в роботі досягли ті студенти, які вже не вперше працювали в таборі. Їм, порівняно з тими студентами, які навіть ніколи і не відпочивали в таборі, було набагато легше долати труднощі, переносити фізичні та психічні навантаження, організовувати та проводити різні заходи, зацікавлювати дітей конкурсами та змаганнями.

Висновки з проблеми дослідження. Найважче студентам було переносити нервово-психологічне та фізичне перенавантаження, готувати сценарії, виступи, швидко орієнтуватись у змінюваних умовах, імпровізувати, здобути авторитет серед дітей, поєднувати просте виконання завдань з вихованням, підбирати відповідні способи розв’язання конфліктних ситуацій, працювати з дітьми початкових класів, враховувати вікові та індивідуальні особливості вихованців, звикати до розпорядку дня, який часто змінювався у зв’язку з погодними чи іншими умовами. Вони виявили невміння користуватися матеріалами папки-виручалки, спостерігати, узагальнювати, діагностувати рівень розвитку дітей, визначати проблему, ставити виховну мету та завдання, підбирати та моделювати відповідні форми виховної роботи. Найчастіше працювали за аналогією, готували з дітьми ті програми, що бачили в університеті під час семінарських занять з курсу “Позашкільна педагогічна практика” та на інструктивно-методичному зборі. Часто безпорадним студентам доводилося надавати консультаційно-методичну допомогу, проводити тренінги щодо психологічної адаптації до роботи з дітьми в таборі.

Таким чином, проходження літньої практики можна швидше назвати адаптаційною реактивною поведінкою студентів, ніж продуктивною перетворювальною діяльністю. Незначна частина студентів змогли в короткий час, виконуючи багато різноманітних завдань, творчо працювати. Більшість студентів бажають на наступний рік теж працювати в таборі, оскільки ця практика стала для них доброю підготовкою до педагогічної діяльності.

Позитивним результатом практики стала спрямованість роботи студентів на розв’язання практичних професійно-важливих завдань: емоційно-позитивне ставлення студентів до педаго-

РОЛЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІСТОРІЇ В ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ З ВИХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ

гічної діяльності, об'єктивна самооцінка результатів педагогічної праці і професійний саморозвиток.

1. Вербицкий А.А. Концепция знаково-контекстного обучения в вузе // *Вопросы психологии*. – 1987. – № 5. – С. 31 – 39.

2. Дружинин В.М. Психодиагностика общих способностей. – М.: Издательский центр “Академия”, 1996. – 224 с.

3. Положення про дитячий оздоровчий табір із денним перебуванням // *Позакласний час*. – 2007. – № 5. – С. 61 – 66.

4. Пометун О.І. Теорія та практика по-

слідової реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн // *Компетентний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики* / Під ред. О.В. Овчарук. – К.: “К.І.С.”, 2004. – 112 с.

5. Примірне положення про оздоровчий табір (містечко, комплекс) для дітей, підлітків та учнівської молоді // *Все для вчителя*. – 2001. – № 13. – С. 19 – 20.

6. Сластенин В. А. Формирование личности учителя советской школы в процессе профессиональной подготовки. – М.: “Просвещение”, 1976. – 160 с.

Тетяна Скрыбіна, старший викладач кафедри історії та правознавства
Євпаторійського педагогічного факультету
Республіканського вищого навчального закладу
“Кримський гуманітарний університет”
м. Ялта

РОЛЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІСТОРІЇ В ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ З ВИХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ

У статті йдеться про те, що ефективне формування толерантних якостей особистості здійснює вчитель з високим інноваційним потенціалом.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку українського суспільства виховання на ідеях толерантності має особливу актуальність. Українське суспільство поліетнічне за своєю природою, існують такі регіони (наприклад, Автономна Республіка Крим), де полікультурність є одним з основних соціальних чинників. Це диктує необхідність кожній людині взаємодіяти з представниками інших культур. Існування в полікультурному соціумі – проблема кожної особи, групи людей, цілих країн і цивілізацій. Її основою є толерантність як універсальний принцип людської життєдіяльності, фундамент цивільного суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відомі вітчизняні вчені (К. Баханов, І. Бех, Я. Береговий, Г. Ващенко, О. Мокрогуз, О. Пометун, О. Сухомлинська, Ю. Терещенко та інші) у своїх працях приділяють значну увагу питанням виховання толерантності. Але незважаючи на ґрунтовний аналіз учених, доки, на наш погляд, ще недостатньо розроблені теоретичні основи толерантності та її вплив на свідомість, духовно-етично-культурні та фахові здобутки студента як кінцевий підсумок виховання толерантності.

Мета нашої статті – полягає у визначенні ролі майбутнього вчителя історії в організації роботи з виховання толерантності в процесі навчання, через використання НІТ.

Виклад основного матеріалу. Культивування толерантності на рівні індивідуальної і суспільної свідомості – необхідна умова створення демократичної держави. Тому в нинішній системі освіти активізується процес пошуку ефективних механізмів виховання студентів у дусі толерантності, пошана до прав і свобод інших людей незалежно від їх національного, соціального статусу, світогляду, способів мислення і поведінки.

Розглядати історію тільки як навчальний предмет, як накопичення фактів, подій без засвоєння загальнолюдських цінностей, без формування критичного мислення учнів вже неможливо. Підготовка молоді до життя у відкритому суспільстві, де не може панувати тільки одна головна ідея, де поважається думка кожного, де суперечливі питання розв'язуються не правом сильнішого, а завдяки поміркованості та злагоді, – ось шлях цивілізованого суспільства, якого прагне Україна [6, 98].